

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Вища освіта в пост-болонському просторі: (спроба прогностичного аналізу) //AFES 2006/ Davos Forum Switzerland/ july 4-10, 2006
2. Анисимов О.С. Акмеология и методология: проблемы психотехники и мыслетехники. М., Знание, 1998
3. Буркова Л.Б. Педагогічні інновації та їх діагностична експертиза: теоретичний аспект. –К.:Наук. світ, 1999. –С.10.
4. Вернадский В.И. Размышления натуралиста: научная мысль как планетарное явление. Кн.2. –М., 1977. -256 с.
5. Ільясов Р.Р. Игра как предмет философского познания: онтологический и гносеологический аспекти. Автореферат диссертации на соиск. ученой ст.. докт.филос. наук -Уфа, 2006. -42 с.
6. Курик М.М. Ідеї ноосферної освіти в основі формування нової людини //Директор школи.-№1(193).-2002.- С.4-5.
7. Маслова Н.В. Ноосферное образование: Монографія. –М.: Инст-т холодинамики, 2002. -308 с.
8. Сикорская Г.П. Реализация ноосферной идеи в инновационном образовательном пространстве «Корпоративный университет ноосферного образования» <http://www.uroao.ru/konf/tezis/4/6/sikorskaya.doc>

Нечипорук Л.И. Инновационный подход к формированию моральной культуры школьников средствами ноосферного образования

В статье акцентируется внимание на технологии формирования нравственной культуры старшеклассников средствами ноосферного образования как инновационной, рассматриваются средства, формы и методы ее реализации в образовательном пространстве школы.

Nechiporuk L. Innovative approach to forming of moral culture of schoolboys by facilities of noosfernoy of **education**

The article deals with the technology of forming moral culture of junior school – children by the means, forms and methods of its realization in educational sphere of school are pointed.

УДК 37.013

Олексюк Н.С.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ І ЇХ СІМ'ЯМИ

У статті розкрито поняття «професійна готовність», визначено її структурні компоненти, проаналізовано основні психологічні і педагогічні

умови формування професійної готовності фахівця до соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями і їх сім'ями.

Актуальність дослідження. У період інтенсивної розбудови української правової держави одним із стратегічних загальнонаціональних пріоритетів державної політики є соціальний захист військовослужбовців та їх сімей. Важливість соціальної роботи з військовослужбовцями і їх сім'ями зумовлюється тим, що військовослужбовці є соціальною групою, яка здійснює істотний вплив на все суспільство в цілому, оскільки військова служба у Збройних Силах – це особливий, надзвичайно важливий вид діяльності, покликаний гарантувати громадянам України національну безпеку. Специфіка професії військовослужбовця є важливим соціальним мотиватором, що впливає на відносини в сім'ї [6; с.2].

Сім'я військовослужбовця, будучи включеною у динамічний процес розвитку, схильна до глибоких соціальних змін, характерних для сімейного устрою в цілому. Разом з тим, військовій сім'ї властиві особливі, специфічні риси життєдіяльності. Ці особливості функціонування сім'ї військовослужбовця випливають із специфіки його професії. Служба в армії припускає постійне службове зростання, підвищення соціального статусу, що в цивільному житті не завжди є обов'язковим елементом професійної зайнятості людей. Ієрархічність, субординація, які існують у військовому середовищі, вимагають від військовослужбовця і членів його сім'ї підпорядкування власних, сімейних потреб, життєвих планів інтересам військового співтовариства [2; с.295].

Слід зазначити, що реформування Збройних Сил вносить істотні корективи до функціонування сім'ї військовослужбовця. Наприклад, перехід до нових способів комплектування Збройних Сил сприяв залученню жінок на службу в армію на контрактній основі, що призвело до зниження кількості безробітних дружин військовослужбовців. Це, в свою чергу, позначилося на кількості дітей у військовій сім'ї, структурі сімейних відносин військовослужбовців. Відбувся перехід структури сімейної влади від традиційної до демократичної і, у зв'язку з цим, певною мірою змінилися ролі чоловіка і дружини.

Таким чином, різноманітність соціальних проблем зумовлює потребу створення для різних категорій військовослужбовців і їх сімей розгалуженої та різнопланової системи соціальної роботи, а, отже, і розробки нових підходів до професійної підготовки фахівців до роботи з даною категорією сімей [6; с.198].

Проблема підготовки фахівців до соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями і їх сім'ями частково розглядається в працях В.Беспалько, С.Борисова, В.Бочарової, С.Григор'євої, Л.Гуслякової, Н.Данакіної, І. Зверєвої, А.Капської, А. Лященко, Л. Топчій, О.Холостової, Б.Шапіро і ін. Проте, на сьогоднішній день не дослідженими залишаються ряд актуальних її складових, а саме: діагностика та умови формування професійної готовності фахівця, складові системи професійної підготовки майбутнього

соціального педагога до діяльності з зазначеною категорією, професійні ризики у даній сфері та ін.

Метою нашої роботи стало дослідження та обґрунтування поняття «професійна готовність», визначення і характеристика психолого-педагогічних умов її формування у майбутніх соціальних педагогів. Таким чином, предметом нашого дослідження стали умови формування професійної готовності майбутнього соціального педагога до роботи з військовослужбовцями і їх сім'ями.

Як відомо, соціально-педагогічна діяльність – це професійна діяльність, метою якої є забезпечення або відновлення повноцінної взаємодії окремих людей і суспільства в цілому заради покращення якості життя. У зв'язку із цим, можна виділити три взаємопов'язані завдання соціально-педагогічної роботи:

– забезпечення, відновлення і підтримка функціонування окремих людей і груп;

– планування, розвиток і реалізація соціальної політики, соціальних служб, ресурсів і програм; розвиток знань і умінь, які мають відношення до соціально-педагогічної діяльності;

– утвердження цінностей соціально-педагогічної роботи: соціальної справедливості, гідності, самовизначення, захист прав та ін. Хорошими соціальними педагогами можуть стати люди з різними інтересами і якостями, характером і можливостями, однак, тим не менше, існує ряд основних якостей, необхідних для цієї професії.

Показником професійної сформованості особистості та її морально-психологічної зрілості, необхідних для високої професійної «віддачі» є, насамперед, професійна готовність. Професійна готовність – це інтегративна складна характеристика особистості, що визначається як системна сукупність професійних якостей, необхідних і достатніх для успішної самостійної професійної діяльності. Готовність до виконання професійних соціально-педагогічних функцій є не лише провідним мотивом змісту всіх намірів, але й слугує показником педагогічної культури, загальної соціальної організації людини, що суттєво впливає на її професійне самопочуття, моральне обличчя, рівень педагогічної майстерності, її професійну компетентність і надійність. Вона визначається і як риса особистості, і як регулятор професійної поведінки, і як умова результативної діяльності, та спонукає громадсько-педагогічну активність випускника, прагнення виробити добросовісне ставлення до громадянського обов'язку, до обраного фаху [1; с.17].

Професійна готовність, як складне особистісне утворення, формується усіма компонентами внутрішнього світу особистості – емоційно-чуттєвою, вольовою, інтелектуальною сферами, навиками й звичками. Складовими змісту професійної готовності є:

1) мотиваційний компонент (професійні установки, інтереси, прагнення займатись соціально-педагогічною діяльністю, професійна спрямованість);

2) морально-орієнтаційний компонент (морально-професійна орієнтація, що базується на професійній етиці, професійно-педагогічних поглядах, переконаннях, принципах, готовності діяти відповідно до них);

3) пізнавально-операційний компонент (увага, уявлення, сприйняття, уява, мислення, педагогічні здібності, дії, операції й прийоми, необхідні соціальному педагогові для успішного здійснення професійної діяльності);

4) емоційно-вольовий компонент (почуття, вольові процеси, що забезпечують успішність процесу і результативність діяльності педагога, емоційний тонус, сприйнятливість, цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, рішучість);

5) психофізичний компонент (властивості й здібності, що забезпечують соціальному педагогові високу працездатність при виконанні професійних функцій: упевненість у своїх силах, прагнення наполегливо завершити розпочату справу, здатність довільно керувати своєю поведінкою та поведінкою інших, активність і саморегуляція, урівноваженість і витримка, рухомість, темп роботи);

6) аналітичний компонент (самооцінка своєї професійної підготовленості відповідно до процесу вирішення професійних завдань за оптимальними педагогічними зразками) [4, с.4].

Вдосконалення системи професійної підготовки фахівців до соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями і їх сім'ями передбачає виділення сукупності психолого-педагогічних умов формування професійної готовності майбутнього соціального педагога до даного специфічного виду діяльності.

Серед основних *психологічних* умов формування професійної готовності майбутнього соціального педагога до роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями варто виділити наступні:

а) створення внутрішнього соціально-психологічного мікроклімату в студентському і науково-педагогічному колективах – такого, що відповідає соціальним, гуманним і професійним цілям підготовки майбутніх соціальних педагогів, тобто моделювання тієї освітньої, виховної, розвиваючої соціально-психологічної атмосфери, ідентифікація з якою забезпечує повноту і якість формування особистості професіонала. Реалізація даної умови вимагає: надання сприятливих характеристик усім соціально-психологічним елементам і детермінантам життєдіяльності студентського і педагогічного колективів на усіх рівнях (між педагогічним і студентським колективом, в кожному з колективів, в усіх видах соціально-психологічних явищ (взаєминах, спілкуванні і взаємодії, ціннісних орієнтаціях, настроях, традиціях і ін.)); створення атмосфери високої духовності, громадянськості, культу інтелігентності, справжнього професіоналізму, знань і науки, творчого пошуку, гуманності, демократизму, моральності і справедливості, чесності і порядності, самостійності і свободи вибору, обов'язку і відповідальності; локалізації, нейтралізації, усуненні негативних проявів у соціально-психологічній сфері: конфліктів, протистоянь, негативних проявів у поведінці;

б) забезпечення цілісності і цілеспрямованості у формуванні соціально-психологічної атмосфери. Ця умова реалізується як у самому освітньому процесі, так і його соціально-психологічній сфері. При цьому акцент робиться на формування особистих якостей, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності з надання соціально-педагогічної допомоги

військовослужбовцям і членам їх сімей;

в) впровадження у навчальний процес соціально-психологічних технологій, спрямованих на формування особистості майбутнього фахівця. У системі вищої освіти на даний час існує немало технологій, в основі яких лежать соціально-психологічні міркування і які можна використовувати для цілеспрямованого формування особистості справжнього професіонала: технології педагогічної співпраці, виховання в колективі і через колектив, соціально-психологічні тренінги, ігрові і розвиваючі технології, використання різних методів психологічної дії (метод дії на джерела активності, створення невизначених ситуацій, створення ситуацій скрути і успіху в їх подоланні, метод орієнтуючих ситуацій, метод асоціативного або емоційного заміщення і ін.) [3; с.265].

До *педагогічних* умов формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з військовослужбовцями і їх сім'ями насамперед відносимо цілеспрямовану організацію професійно-орієнтованої навчальної діяльності майбутнього фахівця. Об'єктивною умовою формування готовності майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності є включення особи, яка навчається у різні види професійно-орієнтованої навчальної діяльності, що теоретично відтворює виробничу, а також організація неперервної професійної практики протягом усього процесу навчання у вузі. Ці умови, а також спеціально організоване формування професійної самосвідомості породжують суб'єктивний чинник професіоналізації – усвідомлення особистістю себе як суб'єкта професійної діяльності [4; с.5].

Цілком зрозуміло, що виконання майбутнім соціальним педагогами учбових і професійних функцій віддалене у часі. Так, на початковому етапі навчання найбільшу значимість для студента має його справжня навчально-пізнавальна, а не майбутня професійна діяльність. Дана обставина свідчить про те, що навчання у вузі необхідно максимально професіоналізувати. Завдання полягає в тому, щоб цілі, мотиви, вміст, засоби і способи, результати учбово-пізнавальної діяльності придбали для майбутніх фахівців професійну значущість. Забезпечення професійної спрямованості навчання у вузі сприяє усвідомленню майбутніми соціальними педагогами того, що основною метою їх навчання є формування творчої особистості, здатної до постійного особистісного і професійного самовдосконалення та зростання. Забезпечення професійної спрямованості навчального процесу є умовою формування у майбутніх соціальних педагогів професійно значущих мотивів, внутрішньої позиції суб'єкта професійної діяльності [7; с.83].

Формуванню професійно значущих цілей сприятиме організація спеціальної роботи: проведення днів відкритих дверей соціальними службами, зустрічі студентів з соціальними педагогами-практиками, дотримання єдиного комплексного плану професійної підготовки на весь період навчання, роз'яснення цілей, місця кожної навчальної дисципліни і значення навчання для майбутньої професійної діяльності.

Успішність формування готовності до даного виду професійної діяльності багато в чому визначається широким використанням новітніх

освітніх технологій, які включають спецкурси, що відображають специфіку професійної діяльності з надання допомоги військовослужбовцям і членам їх сімей, круглі столи, конференції, науково-практичні семінари і ін., є ваговою складовою частиною системи професійних знань і професійного виховання. У цю систему також входить професійна практика в соціальному середовищі, самоосвіта і самопізнання. У процесі формування професійної готовності необхідно робити акцент на особистісно-орієнтоване отримання знань, якому сприятимуть особливим чином побудовані практичні заняття, тренінги, рольові ігри і ін. Основне завдання таких занять – формування і розвиток у майбутнього соціального педагога професійних умінь і навиків [5; с.226].

Ще однією з основних умов формування професійної готовності до соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями і їх сім'ями є організація неперервної практики. Цінність забезпечення практичної підготовки полягає у тому, що створюються можливості і необхідні умови для ефективної підготовки студента у процесі його активного включення в реальні взаємини з військовослужбовцями і їх сім'ями. Під час практики відбувається психологічна перебудова особистості того, хто навчається. Систематичне професійне спілкування з військовослужбовцями і їх сім'ями та працюючими фахівцями, виконання певних професійних функцій призводять не лише до вдосконалення професійних умінь і навиків, але і до трансформації його відношення до самого себе – студент починає усвідомлювати себе фахівцем-професіоналом. Під час проходження практики той, хто навчається має можливість співвіднести отримані відомості і враження з теоретичними знаннями, знайомитися зі всіма сторонами професійної діяльності, з методами і формами її організації. Включення студентів у практичну діяльність дозволяє розкрити такі цінності професійної діяльності як суспільну значущість соціально-педагогічної роботи, реалізація професійних знань, умінь і навиків соціального педагога, творчий характер даної діяльності, можливість професійного зростання і самовдосконалення [7; с.95].

Формування готовності до майбутньої професійної діяльності може бути успішним також за умови, що кожен студент, в рамках навчального процесу, створюватиме свій індивідуальний стиль. Це можливо при реалізації навчання, що зачіпає сферу особистісних характеристик, виявляє «особистісний чинник», загострює особистісний компонент сприйняття. Для того, щоб здійснити особистісний підхід, необхідна діагностика особистісних характеристик майбутнього фахівця шляхом тестування, включеного спостереження, індивідуальної роботи викладача із студентом [1; с.10].

Важливою умовою формування готовності до майбутньої професійної діяльності, на наш погляд, є опора на особистий життєвий досвід студента, який сприяє ефективному формуванню професійних знань, умінь, навичок і професійного мислення майбутнього фахівця. Вивчення змісту довузівського досвіду студентів показує, що він різний і складається з: спостереження за взаєминами у своїй сім'ї і сім'ях найближчого оточення; спостереження за взаєминами у мікросоціумі на різних рівнях; участі в

діяльності мікро- і макросоціуму; особистого досвіду здійснення функціональних обов'язків соціального педагога. Завдання вузу полягає в тому, щоб, використовуючи особисті спостереження і досвід, майбутній фахівець з соціально-педагогічної роботи міг привести в систему свої знання і активно застосовувати їх на практиці.

Здійснення успішної підготовки соціальних педагогів можливе також за умови відповідального виконання учасниками цього процесу своїх функцій. Недбале ставлення до своїх обов'язків з боку найважливіших осіб, надання ними недостатньої підтримки або відсутність у них відповідних знань, умінь і навичок може призвести до серйозних наслідків [4, с.9].

Психолого-педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів передбачають:

а) позитивне ставлення керівників різних відомих секторів регіональної адміністрації до соціально-педагогічної діяльності та розуміння вузівського потенціалу;

б) увагу й підтримку з боку органів місцевого самоврядування у питаннях підготовки фахівців вищої кваліфікації для соціально-педагогічної діяльності;

в) врахування специфіки практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів (виходячи із актуальності професії);

г) врахування конкретних особливостей регіону з метою правильної організації підготовки соціальних педагогів у вузі;

д) диференційовану підготовку з огляду на наявність у регіоні представників відповідної соціальної групи;

е) організацію соціальної маркетингової служби у сфері бізнесу і комерції з метою розробки спільних проектів за участю майбутніх соціальних педагогів [1, с.23].

Наявність зазначених умов забезпечує оптимальний режим функціонування системи підготовки соціальних педагогів на регіональному рівні, незалежно від адміністративно-територіального типу регіону й діяльності конкретних осіб. Науково обґрунтований підхід до створення такої системи знаходить своє відображення здебільшого у вивченні, аналізі наявних умов та забезпеченні комплексу цих умов. Це один з основних шляхів удосконалення усієї системи підготовки соціальних педагогів.

Оцінка професійної готовності соціального педагога має концептуальне і нормативне підґрунтя, що включає: кваліфікаційні стандарти; державні стандарти вузівського навчання соціального педагога; історичний і сучасний досвід практичного та теоретичного вирішення проблем профорієнтації, професійного відбору, професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; досвід практичного навчання соціальній роботі за кордоном; матеріали емпіричних досліджень учених і методистів з проблем професійної підготовки соціальних педагогів [1, с.48].

Таким чином, до психологічних умов формування професійної готовності майбутнього соціального педагога до роботи з військовослужбовцями і їх сім'ями відносяться: створення внутрішнього соціально-психологічного мікроклімату в студентському і науково-педагогічному колективах; забезпечення цілісності і цілеспрямованості у

формуванні соціально-психологічної атмосфери; впровадження у навчальний процес соціально-психологічних технологій, спрямованих на формування особистості майбутнього фахівця.

Робимо висновок, що до педагогічних умов формування готовності фахівця до майбутньої професійної діяльності слід віднести: включення майбутнього соціального педагога у різні види професійно-орієнтованої навчальної діяльності; максимальну професіоналізацію навчання; широке використання сучасних освітніх технологій; організацію неперервної професійної практики; формування індивідуального стилю діяльності; опору на особистий життєвий досвід студента у процесі професійної підготовки. Усвідомлення своїх можливостей, свого потенціалу, свого професіоналізму й відповідальності є, на наш погляд, найважливішою умовою ефективності підготовки майбутніх соціальних педагогів до їх професійної діяльності.

Виділені нами психологічні і педагогічні умови дозволяють у **подальшому** розробити систему формування професійної готовності майбутнього соціального педагога до роботи з військовослужбовцями і їх сім'ями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубасенюк О.А. Професійне становлення педагога. – Житомир: ЖДПІ – 106с.
2. Савин Ю.В. Социальная работа в воинской среде: сущность, перспективы, резервы // Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт/Под ред. Т.Ф.Яркиной и В.Г.Бочаровой. – Т.1. – Москва-Тула, 1993. – С.292-300.
3. Слостенин В.А. Социальный педагог и социальный работник: личность и профессия//Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт/Под ред. Т.Ф.Яркиной и В.Г.Бочаровой. – Т.2. – Москва-Тула, 1993. – С.265.
4. Слостенин В.А. Социальный работник: готовность к профессиональной деятельности / Научные труды МГПУ. – М.:Прометей, 1995. – С.3-10.
5. Сорочинская О.М. Новая модель начальной профессиональной подготовки социальных педагогов // Соц.работа: Теория, досвід, перспективи. – Ужгород: УДУ, 1999. – Ч.2. – С.224-227.
6. Социальная работа с военнослужащими и членами их семей / Под общ. ред. И.А.Липского. – М.: ВУ, 1996.– 234с.
7. Шапиро Б.Ю. Предметно-профессиональная подготовка социальных работников: задачи, содержание, организация //Социальная работа. – 1992. – Вып.5. – С.81-101.

Олексюк Н.С. Формирование профессиональной готовности будущего социального педагога к работе с военнослужащими и их семьями

В статье раскрыто понятие «профессиональная готовность», определены его структурные компоненты, проанализированы основные психологические и педагогические условия формирования профессиональной готовности будущего социального педагога к работе с военнослужащими и их семьями.

Oleksiuk N. Forming of professional readiness of future social pedagogue to work with military servicemen and their families

A concept «Professional readiness» and its structural components are exposed in the article, the article analyses basic psychological and pedagogical conditions of forming of professional readiness of future social pedagogue for effective practical work with military servicemen and their families.

УДК 378.14:37.011.31

Перець О.М.

Рівненський державний
гуманітарний університет

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття присвячена висвітленню проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі фахової підготовки, обґрунтовано компоненти професійної компетентності, розкрито педагогічні умови, засоби її ефективного формування.

Процес формування компетентного спеціаліста є однією з важливих проблем педагогіки.

Актуальність формування професійної компетентності у студентів педагогічних вищих закладів освіти в сучасних умовах обумовлюється соціально-економічними реформами, що мають місце в Україні і потребують підготовки компетентних фахівців, входженням України в європейський простір, переходом на багаторівневу систему освіти. У зв'язку з цим підвищується рівень вимог суспільства до фахівця, виникає необхідність висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних підготувати підрастаюче покоління до життя в сучасному суспільстві.

Таким чином, **мета дослідження** полягає у виявленні та використанні чинників, які зумовлюють підвищення рівня професійної компетентності сучасного вчителя, конкурентноспроможного на ринку праці в процесі фахової підготовки.

Аналіз психолого-педагогічної та соціальної літератури свідчить, що вчені приділяють велику увагу розробці вимог до учительської професії (Ф.Гоноболін, В.Сластьонін); умінням і якостям, необхідним майбутньому учителю (А.Маркова); розробленню професіограми (В.Сластьонін); моделі діяльності учителя (Н.Кузьміна); розвитку професійної компетентності педагогів у системі методичної роботи на рівні навчального закладу (М.Кравцов, В.Олійник, В.Пекельна, Л.Шевчук та інші). Проблема розвитку професійної компетентності у самоосвітній роботі отримала відображення у працях У.Архіпової, В.Козакова, Я.Коломінського, М.Скаткіна, Р.Скульського та ін. Питання розвитку професійної компетентності педагогів у процесі підготовки розкрили А.Вербицький, А.Даринський, В.Кучинський,